

Redovisning av Lovaprojektet Lokal åtgärdsplan för Fämtans avrinningsområde i Torsby kommun

Klarälvens vattenråd har under 2020-2021 tagit fram en åtgärdsplan för Fämtan, ett biflödet till Klarälven med mycket höga natur- och kulturvärden. Vi har sammanställt historiska data om älven, data om fisk, bottenfauna, kalkning och vattenkemi. Vi har kartlagt fiskbeståndet genom elfiske och muntliga uppgifter. I huvudfåran har vi gjort en uppföljning av elfisket från 1980-talet på 4 lokaler. Utöver dessa lokaler har vi elfiskat på ytterligare 14 lokaler i högre upp i Fämtans biflöden. Resultatet är glädjande – öring finns i nästan hela systemet även högt upp i biflödena. Klarälvslox finns i de nedre delarna, där vi även har konstaterat lek.

Vi har gått igenom vattenmyndighetens biotopkartering av området och fördjupat den vid vissa sträckor. Delar av systemet är sen tidigare åtgärdad med gott resultat men det finns delar som bör förbättras och delar som ej är åtgärdade.

Vi har kartlagt påverkan och eventuella vandringshinder i form av vägtrummor, dammar och fall. Vi har i detalj studerat mynningsområdet och har omfattande förslag på åtgärder här. För de kvarvarande dammarna som finns i systemet på Värmlandssidan – Rattsjödammen, Vallsjödammen (flottningsdammar) samt Gresjödammen har vi förslag på biotopvårdande åtgärder för att gynna fiskpassage. Vi föreslår åtgärder vid ett 20-tal trummor.

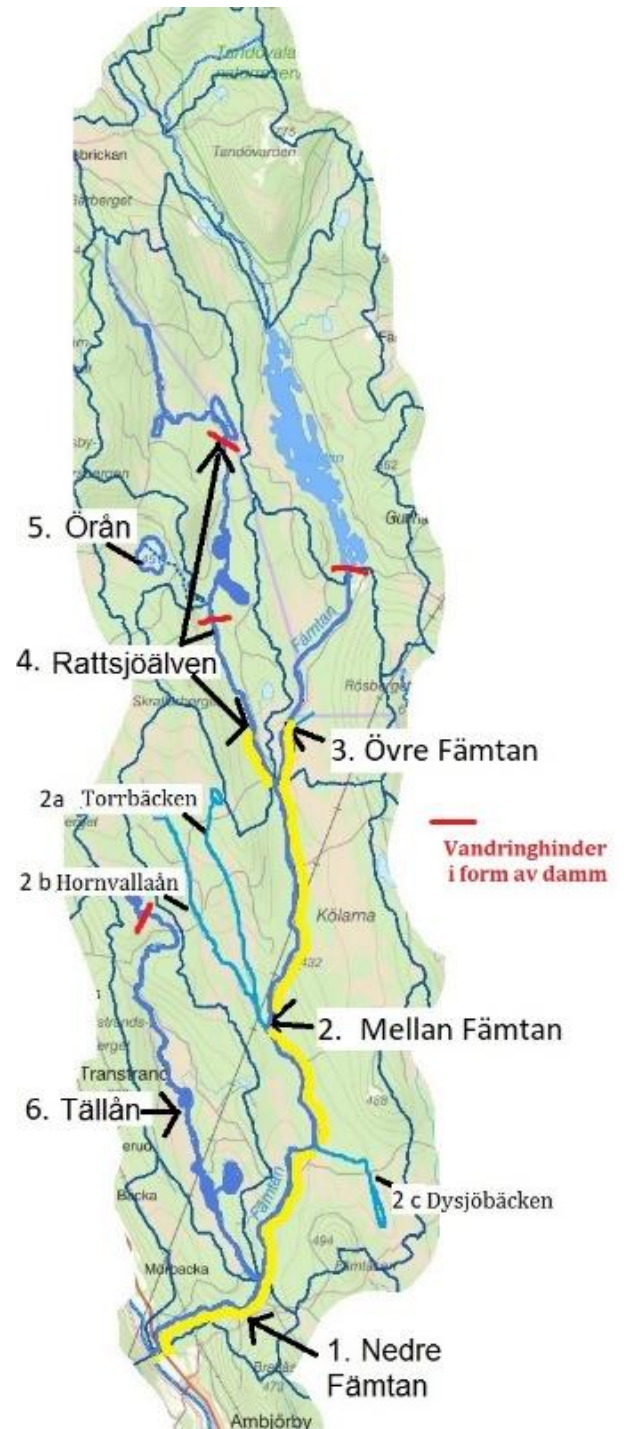
Kulturmiljöaspekterna har tagits i beaktande. Stora delar av vattendraget är Natura 2000 område och utredning om reservatsbildande pågår. En fältdag tillsammans med länsstyrelsens representanter från kultur, natur och flottningsföreningen hölls den 9 november för att diskutera våra förslag på åtgärder främst i mynningsområdet.

Den 18 november presenterade vi förslaget till Åtgärdsplan Fämtan på ett öppet möte.

Vi presenterar vårt arbete i fem olika delar efter uppdelning i mindre delavrinningsområden, se karta t.h.

- Del 1 Huvuddokument
- Del 2: Fämtans huvudfåra (Avr 1,2 och 3)
- Del 3 Rattsjöälven (Avr 4 och 5)
- Del 4 Tällån (Avr 6)
- Del 5 biflöden Torrbäcken, Hornvallaån och Dybäcken (2 a, b och c på kartan ovan)

Alla dokument finns tillgängliga på www.klaralvensvattenrad.se

Om älven

Fämtan är ett 46 km långt biflöde till Klarälven, ett av de större i norra delarna av älven. Det är en älv med mycket höga natur- och kulturvärden och en stor del är Natura 2000-område. Fämtan rinner upp i Dalarna i Tandövala naturreservat. Älvens största sjö, Fämtan i Dalarna, har fungerat som magasin för flottning och i senare tid för kraftverken nere i Klarälven. Fortum har sagt upp nyttjandeavtalet på Ryadammen (vid Fämtan) med flottningsföreningen från 1 jan 2022, ännu oklart juridiskt läge

I Fämtfallet där älven faller ner i Klarälvdalen har sedan medeltiden vattnets kraft tagits tillvara på olika sätt – först i skvaltkvarnar, sedan i Fämtans järnbruk, i sågverk och kvarn. Tidigt på 1900-talets byggdes här ett litet kraftverk för likström vilket ersattes av ett större kraftverk där elen nyttjades till sågverk och en större tullkvarn. I dag sker inget uttag av kraft från älven och ingen elproduktion sker.

I Tällån fanns järnverksamhet vid Hjällsjöns utlopp. Möjligen fanns här även en såg, rester finns vid utloppet av Östersjön. Namnet Sågbäcken antyder detta.

Flottning

Fämtan och Rattsjöälven har varit viktiga flottleder. Fyra hålldammar för flottningen har funnits i huvudfåran, varav en på Värmlandssidan (Backadammen). Den är idag biotopvårdad genom upptrökning i samband med att flera större biotopvårdsåtgärder i älven gjordes i början av 2000-talet med fri passage genom dammen. Två flottledsdammar finns kvar i Rattsjösystemet, varav Rattsjödammen tidigare är biotopvårdad men idag stängd igen. Vallsjödammen är halvt raserad, men utgör ett vandringshinder. Många vackra stenkilsmurar finns kvar efter flottningen.

Besöksmål

Torsby kommun och Norra Ny Utveckling (Byalag) har ordnat med en fin vandringleid i nedre Fämtan, ställt iordning badplats och informationstavlor. Det gamla upplaget för virke är idag en populär ställplats för långväga besökare. Vi ser stor potential att utveckla hela Fämtan som ett "älvresa" med hänvisningar från vägen ner till älven vid olika "hot-spots" som förklaras med informationsskyltar. Grusvägen följer nära Fämtan upp till sjön Fämtan i Dalarna.

Biologiska värden

I nedre Fämtan, nedanför fallet, finns fina lövskogsbiotoper med översvämningssytor som kan utvecklas ytterligare. Vi har dokumenterat laxlek, något som kan och bör utvecklas. Här går även harr in. Där Fämtan rinner i kanjon finns speciella miljöer. Ovanför Tällåstupet är hela huvudfåran vandringsbar för fisk ända upp till Fämtdammen i Dalarna. Här finns öring i hela älven, men förstärkningar av biotopen behövs på sina ställen. I biflöden har vi konstaterat öring nästan överallt, så det är viktigt att lägga rätt trummor och åtgärda andra vandringshinder som människan skapat här. Sammantaget är det ett 20-tal trummor som behöver åtgärdas och tre dammar, mer eller mindre raserade, som idag inte är till någon nytta.

Målsättning med åtgärdsplanen

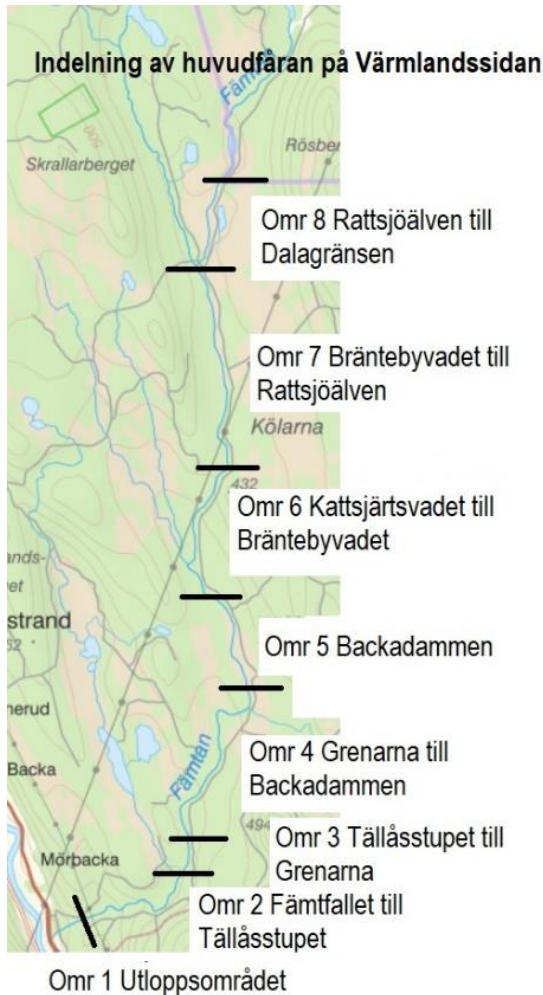
Våra förslag på åtgärder syftar till att hjälpa upp den naturliga reproduktionen av öring och i nedre delen lax, genom biotopvård och återställning av flottledsrensningar. Vi vill skapa en älvmiljö så nära den ursprungliga som låter sig göras samtidigt som minnen av flottningen lyfts fram och förklaras.

Högst prioriterat är att återställa mynningsområdet till gagn för lax och harr, åtgärda fiskväg genom tre vandringshinder (Rattsjödammen, Vallsjödammen och dammen vid Gresjön) och i samband med det göra förbättrade biotopåtgärder. Lika högt prioriterat är att kulturinventera och synliggöra älvens "hotspots" i en "Älvresa". Torsby kommun kan vara huvudman för dessa åtgärder med bistånd från Klarälvens vattenråd, Länsstyrelsen, Norra Ny utveckling och fiskevårdsföreningarna.

Åtgärder i korthet

Nedan presenteras åtgärderna i korthet, mer detaljer presenteras i de olika delarna i Åtgärdsplan Fämtan som finns på Klarälvens vattenråds hemsida: www.klaralvensvattenrad.se

Huvudfåran

- Hela huvudfåran: Gör en kulturinventering över flottningsminnen och ställ i ordning en "älvresa" med skyltar ute vid vägen som pekar mot fina besöksmål.
- Omr. 1 Utloppsområdet: **Biotopåtgärder:** Öppna upp för laxlek och uppväxtområden för laxyngel genom att öppna stenmurarna på några ställen. Lägg tillbaka sten ut i älven. Ta fram de äldsta stenkielmurarna. Utveckla området för besöksnäringen.
- Omr. 2 Fämtfallet t.o.m. Tällåsstupet: Vandringsleden förstärks till Värmlandsled, **trumbyte** Risbäcken trösklas eller läggs om.
- Omr. 3 Tällåsstupet t.o.m. Grenarna: Utred förlängning av vandringsleden. **Biotopåtgärder:** Tröskla upp med mer material ut i älven i fallet för att få in vatten i ytterligare en sidofåra.
- Omr. 4 Grenarna upp till Backadammen, Synliggör flottningsminnen.
- Omr. 5 Backadammen upp till Kattsjärtsvadet: Synliggör vadstället och flottningsminnen.
- Omr. 6 Kattsjärtsvadet till Bänthebyvadet: **Biotopåtgärder:** Förbättra lekområdet med död ved.
- Omr. 7 Från Bänthebyvadet till Rattsjöstenen: Samråd med kalkningen pga. dåligt med öring i småbäckar från öster.
- Omr. 8 Från Rattsjöälven till Dalagränsen: Öppna två sidofåror, tillför block, se över doserarens funktion.

Rattsjöälvens AVR (Del 3)

- Enkla rensningsåtgärder och biotopförbättringar vid den numera raserade dammen vid Vallsjön/Hedsjön.
- Biotopåtgärder planeras i Vallsjöälven upp och nedströms vägen vid gamla doserarplatsen.
- Förbättra tidigare biotopvårdsinsatser genom Rattsjödammen så att den bli vandringsbar igen. Nivån på Rattsjöarna hålls redan upp av en befintlig stenvall uppströms dammen. Lägg tillbaka sten och biotopvårda en bit nedanför dammen.
- Fem vägtrummor behöver åtgärdas

Tällåns AVR (Del 4)

- **Dammen vid Gresjön** bör åtgärdas så att det blir konnektivitet uppströms. Prioriterat.
- **Vällbäcken** Elfisket visar fint resultat, vilket motiverar att målområdet för kalkning bör flyttas uppströms med en ny lokal för uppföljning kalkning. En vägtrumma som bör åtgärdas
- **Skärtjärnen** Inplanterad öring. Förslag gör en undersökning av fiskebeståndet
- **Skärstjärnsbäcken** Vägtrumma som bör åtgärdas, då vi här inte fick någon fångst.
- **Östersjön** Tidigare provfiskad, Idag Abborre och gädda. Fiskeundersökning.
- **Sågbäcken:** Intressanta kulturlämningar i bäcken bör undersökas av expert. Här kanske fanns en bygdesåg?
- **Hjällsjön:** Tidigare provfiskad. Abborre, gädda mört idag enl. muntlig uppgift. Ev försiktig biotopvård vid den kanal som grävts till platsen för medeltida järnframställning vid Hjällsjöns mynning

Torrbäcken, Hornvallaån och Dysjöbäcken (Del 5)

- **Torrbäcken** Här finns en god stam av öring vilket motiverar att bäcken blir målområde för kalkning som bör kontrolleras högre upp, kanske bäst med en påväxtanalys. Trumman vid Malungsforsvägen är ett vandringhinder, den bör trösklas upp eller läggas om.
- **Hornvallaån** Två trummor i systemet högt upp bör ses över- den nedre bör bytas till valvbåde och den övre bör trösklas upp. Kalkdoserarens placering/ funktion? – kanske är det bättre att kalka i några våtmarker uppströms då vårt elfiske visar på att öring finns uppströms doseraren men ej så talrik.
- **Dysjöbäcken** Trumman strax innan utlopp i Fämtan är en gammal stentrumma som är förlängd med ett betongrör. Den är idag passerbar men bör trösklas.

